

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ТА ПРАВОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ В ЦИФРОВУ ЕПОХУ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 22 квітня 2026 року

Том 1

Одеса
2026

УДК 34:004:316.4(477)
С 70

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 23.04.2026 р.)*

За загальною редакцією академіка **С. В. Ківалова**

**С70 Соціально-політична та правова система України в цифрову епоху: сучасні виклики : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 22 квітня 2026 р.) / заг. ред. С. Ківалова ; НУ «Одес. юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2026. – Т. 1. – 704 с.
ISBN 978-617-8763-15-2**

Матеріали конференції узагальнюють результати наукових досліджень і практичних напрацювань учених, фахівців та представників професійних спільнот, виконаних в умовах воєнного часу та глибоких суспільних трансформацій.

У збірнику представлено широкий спектр наукових розвідок і практико-орієнтованих досліджень, що охоплюють актуальні проблеми публічного та приватного права, функціонування держави, судової та правоохоронної системи, а також трансформації суспільних процесів у цифрову епоху. Значну увагу приділено питанням адміністративного, фінансового, конституційного, міжнародного, морського та митного права, а також сучасним викликам у сфері кримінального права, кримінального процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності.

Окремі наукові секції присвячені проблемам удосконалення судоустрою, діяльності прокуратури, адвокатури та інших правоохоронних органів, розвитку трудового права і права соціального забезпечення, а також реформуванню цивільного, господарського, земельного, екологічного та енергетичного права. Збірник відображає також міждисциплінарний характер сучасних досліджень, охоплюючи питання філософії права, світових соціально-політичних процесів, соціології та психології, економіки та підприємництва в умовах війни і повоєнного відновлення. Важливе місце посідають дослідження у сфері інформаційних технологій, кібербезпеки, штучного інтелекту та математичного моделювання як ключових чинників забезпечення національної безпеки.

Крім того, у збірнику висвітлено проблематику педагогіки, лінгвістики права, перекладознавства, журналістики, фізичної та військової підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник розрахований на науковців, викладачів, здобувачів вищої освіти та практиків у галузях права, економіки, соціології, психології, політології, інформаційних технологій і суміжних дисциплін.

УДК 34:004:316.4(477)

Відповідальний за випуск професор **М. Р. Аракелян**

Матеріали видано в авторській редакції.

ISBN 978-617-8763-15-2

© НУ «Одеська юридична академія, 2026
© Автори статей, 2026

Альбещенко Олексій Станіславович

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПВК «ВАГНЕР» У СИСТЕМІ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ: ВІД ВОЄННОЇ ІНСТРУМЕНТАЛІЗАЦІЇ ДО КОНТРОЛЮ НАД КРИТИЧНОЮ ІНФРАСТРУКТУРОЮ ТА РЕСУРСАМИ 548

Вересюк Ольга Володимирівна

КОРУПЦІЙНІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ АДВОКАТІВ: КРИМІНОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ЕТАПУ 550

Дармонук Едуард Валерійович

ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ ІЗ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ МИТНОЇ СЛУЖБИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЩОДО КОНТРАБАНДИ 553

Іоніди Костянтин Володимирович

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ 556

Красіловський Вадим Олександрович

ЩОДО ПЕРЕДУМОВ І ПІДСТАВ НАБУТТЯ СТАТУСУ ПРЕДСТАВНИКА ПОТЕРПІЛОГО В СУЧАСНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ 560

Маркіна Анна Валеріївна

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ ДЛЯ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ПІДОЗРЮВАНИХ У ВЧИНЕННІ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ 564

Мишак Дмитро Едуардович

УЧАСТЬ ЗАХИСНИКА НА ЗАВЕРШАЛЬНИХ ЕТАПАХ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ 567

Мельник Олександр Леонідович

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ СТРОКІВ ДІЇ ОБОВ'ЯЗКІВ ОСОБИ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ 569

Нечипорук Володимир Олександрович

ЩОДО ПРЕЦЕДЕНТНОЇ ПРИРОДИ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ 572

Понурко Тарас Андрійович

ВПЛИВ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА НА РОЗВИТОК СИСТЕМИ МІЖНАРОДНОЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ 574

Шугалевич Ігор Васильович

ТРАНСФОРМАЦІЯ СУДОВОГО ПРЕЦЕДЕНТУ В ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ: КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВЧИХ ЗМІН 576

СЕКЦІЯ 11. КРИМІНАЛІСТИКА, СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА ТА ПОЛІГРАФОЛОГІЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СУДОЧИНСТВА

Аркуша Лариса Ігорівна

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 579

Ващук Олеся Петрівна

ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ WIKIPEDIA ДЛЯ ПОШИРЕННЯ НАУКОВИХ ЗНАНЬ: ПЕРЕВАГИ ТА ОБМЕЖЕННЯ 581

Загородній Віктор Євстафійович

ДІЇ СЛІДЧО-ОПЕРАТИВНОЇ ГРУПИ НА МІСЦІ ПОДІЇ В УМОВАХ ПУБЛІЧНОГО ТИСКУ 583

Черемнова Антоніна Іванівна

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС ВІЯВЛЕННЯ ОЗНАК ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ 588

Басалюк Наталія Василівна

ЦИФРОВА АКТИВНІСТЬ КОРИСТУВАЧІВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У СИСТЕМІ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ТА СУДОВО-ЕКСПЕРТНИХ ДОКАЗІВ (ЗА СТ. 436-2 КК УКРАЇНИ) ... 591

Черемнова Антоніна Іванівна

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри криміналістики, судових експертиз та поліграфології
кандидат юридичних наук, доцент*

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС ВИЯВЛЕННЯ ОЗНАК ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Еволюція сучасної злочинності характеризується стрімким переходом від індивідуальних проявів протиправної поведінки до складних, структурованих та високотехнологічних форм групової діяльності. Організована злочинність сьогодні виступає не просто як сукупність окремих злочинів, а як системне соціальне явище, що має на меті отримання надприбутків через встановлення контролю над цілими галузями економіки, політичними інститутами та інформаційними потоками. У таких умовах традиційні методи розслідування, засновані на безпосередньому сприйнятті доказів слідчим, стають недостатніми. Виявлення ознак організованої групи або злочинної організації потребує залучення глибоких професійних навичок у галузях, що виходять далеко за межі класичної юриспруденції. Спеціальні знання стають фундаментом, на якому будується процес доказування у складних багатоепізодних провадженнях, дозволяючи правоохоронним органам ідентифікувати приховані ієрархічні зв'язки, складні фінансові схеми та цифрові сліди кримінальної активності.

Теоретичне осмислення категорії спеціальних знань розпочалося в українській криміналістиці ще в середині минулого століття.

Враховуючи стале поняття спеціальних знань як таких, що не є загальнодоступними чи загальновідомими, не мають масового поширення і належать обмеженому колу фахівців, академік В. Ю. Шепітько, розширює його, трактує спеціальні знання як систему наукових даних та навичок об'єктивного характеру, отриманих у результаті вищої професійної підготовки, наукової діяльності та практичного досвіду, що відповідають актуальному рівню розвитку науки і техніки [4].

Також можливо підтримати точку зору О. О. Кочури, який під спеціальними знаннями розуміє професійні знання та вміння в галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо, що необхідні для розв'язання питань, які виникають у ході досудового розслідування кримінальних проваджень та розгляду їх матеріалів у суді [1].

Суб'єктний склад використання спеціальних знань у кримінальному провадженні є неоднорідним. Р. Л. Степанюк виділяє три основні групи суб'єктів: професійні знання осіб, які здійснюють провадження (слідчі, судді); фахові знання підозрюваних та їхніх захисників; а також професійні знання осіб, які залучаються як експерти чи спеціалісти [2]. Проте важливо підкреслити, що в процесуальному сенсі знання слідчого зазвичай не вважаються «спеціальними», оскільки їх застосування є частиною його посадових обов'язків. Спеціальні

знання в контексті виявлення організованої злочинності – це знання осіб, які запрошуються для вирішення вузькоспеціалізованих питань, що виникають під час аналізу специфічних ознак злочинних угруповань.

Метою використання таких знань є встановлення об'єктивної істини, забезпечення повноти доказів та захист інтересів особи, суспільства і держави. У провадженнях щодо організованих груп це набуває особливого значення, оскільки такі групи зазвичай мають високий рівень конспірації, що унеможлиблює отримання прямих доказів без проведення складних технічних або аналітичних досліджень.

Феномен організованої злочинності охоплює понад сорок різних визначень у світовій практиці, кожне з яких намагається виокремити специфічні риси цього соціального явища. В українському правовому полі ключовими орієнтирами є ознаки, закріплені в статтях 28 та 255 Кримінального кодексу України. До них належать ієрархічність, стійкість, розподіл ролей між учасниками та наявність спільного плану. Проте ці ознаки є абстрактними правовими категоріями, які потребують наповнення конкретними фактами, що часто виявляються лише через використання спеціальних знань.

Стійкість організованої групи означає, що зв'язки між її членами є постійними та підтримуються навіть у періоди між вчиненням окремих злочинів. Доведення цієї стійкості потребує аналізу тривалих комунікацій, спільних фінансових потоків та історії взаємодії, що виявляється за допомогою цифрової криміналістики та економічного аналізу. Ієрархічність, у свою чергу, полягає у підпорядкованості учасників організатору, що забезпечує функціонування об'єднання як єдиного організму. Саме спеціалісти в галузі психології та лінгвістики допомагають розшифрувати цю ієрархію, аналізуючи стиль спілкування, способи передачі наказів та розподіл прибутків у середині групи.

Розвиток групи до рівня злочинної організації супроводжується формалізацією відносин. Якщо в простих групах переважають дружні або ситуативні зв'язки, то в організаціях вони набувають ділового, часто примусового характеру, де за порушення внутрішніх норм встановлюється жорстка система санкцій. Спеціальні знання дозволяють зафіксувати цей перехід від випадкової співпраці до системного кримінального професіоналізму.

Організована злочинність нерозривно пов'язана з накопиченням капіталу та його подальшою легалізацією. Використання судово-економічних знань є критично важливим, оскільки повнота розслідування таких злочинів неможлива без аналізу бухгалтерського обліку та фінансових операцій. Судово-економічна експертиза дозволяє встановити факт того, що певна «сумнівна» транзакція має ознаки відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом.

Спеціалісти-економісти аналізують діяльність суб'єктів господарювання, які часто використовуються організованими групами як прикриття. Такі компанії мають легальний статус, доступ до банківських рахунків, але їхні операції позбавлені економічного сенсу або є завідомо збитковими для однієї зі сторін.

Експерт може встановити невідповідність господарських угод чинному законодавству та виявити джерела створення тіньових прибутків [3].

Предметом судово-бухгалтерської експертизи стає фінансово-господарська діяльність, відображена в реєстрах, податковій звітності та первинних документах. Експерт дає відповідь на питання щодо законності операцій, що допомагає позбавити злочинців головного стимулу – прибутку, через процедури вилучення та конфіскації активів.

Цифровізація суспільства призвела до того, що злочинні організації перемістили значну частину своєї діяльності в кібернетичний простір, який у криміналістичному сенсі вважається нематеріальною сферою. Судова комп'ютерно-технічна експертиза стає першочерговим інструментом при розслідуванні діяльності груп, що займаються хакерством, розповсюдженням шкідливого ПЗ або незаконними фінансовими операціями через інтернет-ресурси.

Виявлення ознак організованості неможливе без розуміння внутрішньої психологічної структури групи. Судово-психологічна експертиза призначається для визначення соціально-психологічних особливостей членів групи, особливо коли підозрювані надають суперечливі показання щодо своїх ролей. Експерт-психолог аналізує структуру угруповання, виявляє неформальних лідерів та встановлює ступінь впливу групи на кожного з її учасників.

Виявлення ознак організованості неможливе без розуміння внутрішньої психологічної структури групи. Судово-психологічна експертиза призначається для визначення соціально-психологічних особливостей членів групи, особливо коли підозрювані надають суперечливі показання щодо своїх ролей. Експерт-психолог аналізує структуру угруповання, виявляє неформальних лідерів та встановлює ступінь впливу групи на кожного з її учасників.

Лінгвістична експертиза доповнює психологічне дослідження, фокусуючись на аналізі вербальної комунікації. Експерти використовують методики вивчення зразків тексту для побудови психологічного портрета автора та ідентифікації його ролі в ієрархії. Використання жаргонної, просторічної та зашифрованої лексики вказує на приналежність до певної кримінальної субкультури та наявність специфічних правил комунікації, незрозумілих для оточуючих. Аналіз мовлення дозволяє встановити, хто давав накази, а хто звітував про виконання, що є прямим доказом розподілу ролей.

Таким чином, використання спеціальних знань у процесі виявлення ознак організованої злочинності є багатограним процесом, що поєднує в собі юридичні, технічні, економічні та гуманітарні аспекти. Без залучення експертів та спеціалістів доведення таких складних кваліфікуючих ознак, як стійкість, ієрархічність та наявність спільного плану, є практично неможливим у сучасних правових реаліях.

Список використаних джерел:

1. Кочура О. О. Визначення поняття «спеціальні знання» та їх використання у кримінальному провадженні. *Сучасні тенденції розвитку криміналіс-*

тики та кримінального процесу : тези доповідей міжнар. наук.-практ. конф. до 100-річчя від дня народження проф. М. В. Салтєвського (м. Харків, 8 листоп. 2017 р.). Харків, 2017. С. 284–286. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/08_11_2017/pdf/134.pdf.

2. Степанюк Р. Л. Поняття спеціальних знань у кримінальному провадженні. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2014. С. 38–42.

3. Типологічне дослідження Державної служби фінансового моніторингу України за 2023 рік. URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/411/Типолог%20ДФМУ/Typology%202023_UA.pdf.

4. Шепітько В. Ю. Проблеми використання спеціальних знань крізь призму сучасного судочинства в Україні. *Судова експертиза*. 2014. № 1. С. 11–18.

Ключові слова: організована злочинність, угруповання, використання спеціальних знань
Key words: organized crime, criminal groups, utilization of special knowledge

Басалюк Наталія Василівна

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
провідний фахівець науково-дослідної частини,
доцент кафедри криміналістики, судових експертиз та поліграфології,
доктор філософії з галузі знань 08 «Право»*

ЦИФРОВА АКТИВНІСТЬ КОРИСТУВАЧІВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У СИСТЕМІ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ТА СУДОВО-ЕКСПЕРТНИХ ДОКАЗІВ (ЗА СТ. 436-2 КК УКРАЇНИ)

У сучасних умовах цифровізації суспільних відносин активність користувачів у соціальних мережах дедалі частіше набуває самостійного доказового значення у кримінальному провадженні. Публікації, репости, коментарі, позначки «вподобати», «клас» та інші символічні онлайн-реакції вже не розглядаються виключно як елемент віртуальної комунікації, а виступають джерелом криміналістично значущої інформації: «у контексті цифрової криміналістики люди, після використання інформаційно-комунікаційних технологій, залишають цифрові сліди. Зокрема, особа, яка використовує ІКТ, може залишити «цифрові відбитки» [1]. У зв'язку з цим цифрова активність користувачів трансформується у специфічний різновид електронних доказів, що інтегрується у систему криміналістичних та судово-експертних доказів. Такий різновид доказової інформації потребує належної процесуальної фіксації, технічної ідентифікації та змістовної експертної оцінки.

Судова практика у провадженнях про поширення матеріалів, що містять виправдовування або заперечення збройної агресії Російської Федерації проти